

ОРЛОВА О.В., кандидат культурології,
доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін ВП «МФ КНУКіМ»

Т.Г.ШЕВЧЕНКО – ПЕРЕКЛАДАЧ

Місце Тараса Шевченка в українському суспільстві і в українській культурі особливе. Він вивів українську культуру на вищий щабель розвитку, сміливо підкреслюючи її національну самобутність. Тому пізнання постаті Шевченка, його творчої спадщини, місця в українській і світовій культурі — процес постійний і необхідний.

Маючи величезні задатки громадсько-політичного діяча, він зумів реалізувати свій величезний духовний потенціал через свою мистецьку, передусім, поетичну творчість. І в цьому вчені вбачають найбільшу загадку його феномену.

У творчій біографії Тараса Шевченка поетичні переклади, ніколи не були на першому плані, проте їхнє значення важко переоцінити. Зі спогадів О. Афанасьєва-Чужбинського відомо, що в середині 1840-х років поет робив спроби перекладати вірші А. Міцкевича, але досягнуте його не задовольняло, і він знищив свої чернетки. Що до відомих нам перекладів зроблених Т. Шевченком, то це власне переклади: «Псалми Давидові» та уривки зі «Слова о полку Ігоревім», варто зазначити, що в поетичній творчості митця багато наслідувань, переспівів, переробок, варіацій, які важко кваліфікувати, як переклади.

Для поетичного світу Шевченка найхарактернішим є включення перекладних текстів в авторський творчий контекст [2].

В перекладі Т. Шевченка «Псалмів Давидових» з церковнослов'янської Біблії адекватно відтворено зміст, смислову та художньо-образну структуру першотвору [5]. Що до ритміки, то псалом перекладено найпоширеним у Шевченка розміром — 14-складником, який походить від народнопісенного силабічного 14-складового вірша. В цьому перекладі, як, втім, і в інших псалмах, наявний шар церковнослов'янських слів: як точно визначав В. Коптілов, «відповідників «на тому самому рівні», що й церковнослов'янськи, українська мова... не має: такий своєрідний шар

лексики й фразеології не може бути заміщений нічим іншим без істотних стильових втрат. Це глибоко розумів Тарас Шевченко з його геніальним чуттям мови, і, перекладаючи «Давидові псалми» з церковнослов'янської Біблії, залишив без перекладу чимало слів і виразів» [1, с.35].

Величезна популярність Шевченкового «Кобзаря», крім причин загальновідомих, пояснюється також і тим, що читачі й слухачі поезій Шевченка інтуїтивно відчували глибинну спорідненість багатьох його творів із біблійною та близькою до неї традиційною напівнародною словесністю.

З Шевченкового листування відомо, що починаючи з середини 1850-х років поет на засланні збирався перекласти «Слово о полку Ігоревім», але, не одержавши необхідних книжок, взявся до цієї роботи лише наприкінці життя, у червні-вересні 1860 р., і встиг відтворити лише два уривки: «Плач Ярославни», що існує в двох самостійних редакціях, та опис битви — «З передсвіта до вечора». При перекладі опису битви Шевченко, намагаючись максимально зберегти найхарактерніші ритмічні особливості оригіналу, вдався до поєднання в межах одного тексту хореїчних (з елементами силабіки) та ямбічних рядків, причому тут не доводиться говорити про правильне чергування рядків певної віршованої структури: судячи з усього, поет прагнув наблизитись до ритміки першотвору, а вона, як відомо, і досі лишається предметом дискусій. Обидві редакції «Плачу Ярославни» перекладені чотиристопним ямбом [4].

В цілому можна стверджувати, що невелика за обсягом власне перекладацька спадщина Тараса Шевченка дозволяє вгадувати і розрізняти в його поезії потужні глибинні першоструктури християнської та дохристиянської цивілізації. Зокрема, біблійна «мова» Шевченкових перекладів і варіацій дала можливість проявитися всій поетичній системі українського генія, про значення якої, мабуть, найвлучніше висловився Вадим Скуратівський: «Саме Шевченко вперше в історії (і не літератури, а людства) порушив тисячолітню німоту, саме через нього вперше проходила словом, а не лише криком, сама зазвучала, як казали середньовічні теологи, «субстанція пекла», його моторошна, наскрізь пропечена стражданням «речовина»... В Шевченка, ніби перебиваючи одна одну, заговорили всі доти безмовні складові народної стихії, національні і загальнолюдські... З Шевченка заговорили цілі соціальні

материки, ледь намічені на елітарних культурологічних мапах, велетенські, доти не знані масиви людського горя, вперше залунав на повну силу той трагічний супровід світової історії, що його так довго не чула чи не хотіла чути культура, усамітнена на своїх «чарівних горах». По суті, саме з Шевченка (зрозуміло, у світоглядному, а не вузько історико-генетичному плані) розпочинається довгий і драматичний процес планетарної демократизації світової літератури» [3].

Біблійні та інші переклади й переспіви дали Шевченкові необхідний творчий інструментарій для подальшого розвитку української літератури та її універсальних можливостей.

Тарас Григорович зробив вагомий внесок у розвиток української та світової культури. Тому актуально, саме сьогодні, звучать його безсмертні слова: «Свою Україну любіть, Любіть її... во время люте, В останню тяжку хвилину За неї Господа моліть».

Список використаних джерел:

1. Коптілов, В. В. Актуальні питання художнього перекладу [Текст] / В.В. Коптілов. – К.: Вид-во Київського університету, 1971. – 187 с.
2. Москаленко, М. Нариси з історії українського перекладу [Текст] / М. Москаленко // Всесвіт. – 2006. – № 1–2. – С. 172–190.
3. Скуратівський, В. Шевченко в контексті світової літератури [Текст] / В. Скуратівський // Всесвіт. – 1978. – № 3. – С. 187–189.
4. Шевченко, Т. Кобзар [Текст] / Т. Шевченко. — К.: Дніпро, 1989. – 466 с.
5. Шевченко, Т. Повне зібрання творів у 6 томах [Текст] / Т Шевченко. – Т. 1. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – 340 с.